

DE OORLOG, 6 september 1914
 [ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27808]

[Zondag 6 September 1914]

Inhoudsopgave 6 september 1914

[ALGEMEEN HANDELSBLAD, No. 27808]	1
DE OORLOG	2
Politiek Weekoverzicht.	2
Op het Westelijk oorlogstoeel.	6
Beweging van het Duitsche leger.	6
Belgische berichten.	6
Op het Oostelijk oorlogstoeel.	6
Verhaal van een Duitsch krijgsgevangene.	6
Versterkingen.	6
Op Zee.	6
Engelsche trawlers gezonken.	6
ENGELAND.	6
Geen afzonderlijke vrede.	6
DUITSCHLAND.	6
Engelsch-Duitsche telegrammenwisseling voor den oorlog.	6
Dagboek van den oorlog.	7
Sedan-dag. VII.	9
Een bewijs van dankbaarheid.	10
BELGIË.	10
Post en telegraaf in België.	10
Een officieele verklaring.	10
FRANKRIJK.	11
Bommen boven Parijs.	11
De nieuwe zetel der Fransche regeering.	11
Te Parijs.	12
FRANKRIJK.	12
Fransche ministerraad.	12
RUSLAND.	12
De toestand te Petrograd.	12
SPANJE.	12
Nog steeds neutraal.	12
BULGARIJE.	13
De Russische gezant te Sofia.	13
JAPAN.	13
Uit den Japanschen Landdag.	13
TELEGRAMMEN.	13
De nieuwe paus.	13
Laatste Berichten.	14
Het onderwijs in Pruisen.	14
Geen dum-dum-kogels.	14
Nederland en de Oorlog.	14
Tarwe en Rogge.	14
Defensiefonds.	15
Voor de vluchtelingen.	15
Een begrafenis.	15
Vluchtoord Oldebroek.	16
Uit het vluchtoord te Oldebroek.	16
Uit Maastricht.	16
De invloed van den oorlog op onze visscherij.	17
Uit de Duitsche Industrie.	18
Handel tusschen Engeland en Frankrijk.	19
Grieksche Banken.	19
Moratorium in Bosnië.	19
Buitenlandsche Staatsfinanciën.	19
Uit de Petroleum-industrie.	19
Russische Staatsschuld en Duitschland.	19

DE OORLOG

10 **Politiek weekoverzicht. – Geen afzonderlijke vrede. – Dagboek van den oorlog VI en VII. – Engelsch-Duitsche telegrammenwisseling over den oorlog.**

Politiek Weekoverzicht.

15 Suchst du am Königshofe dein Glück,
So bist au aufs Meer gezogen.
Entweder du kehrst mit Schätzen zurück,
Oder du stirbst in den Wogen."
RÜCKERT.

20 Nog een slachtoffer van den oorlog! De Mbret van Albanië heeft Durazzo verlaten. De heerlijkheid van kroon en troon is ten einde. Met Canio kan hij zeggen: "La commedia e finita". Het gordijn valt, de tragicomedie door Oostenrijk en Italië en scène gezet, onder regie van de Europeesche diplomatie, is geëindigd. Wilhelm von Wied kan de orde van Skanderbeg in Durazzo laten, om te pogen op de slagvelden in Frankrijk den dood te vinden of het ijzeren kruis te verdienen. Hij is wellicht beter
25 ritmeester bij de ulanen dan koning van Albanië. Als hij geen lust heeft om het woord te herhalen, dat Bismarck eens tot Alexander van Battenberg sprak: "Het is altoos een aangename herinnering vorst geweest te zijn", kan hij nu de bekende woorden uit Lortzing's: *Czar und Zimmermann* nazeggen: "Einst spielt ich mit Zepter, mit Kron' und mit Stern Das Volk der Albaner beglückte ich so gern..." Zij pasten niet bij elkaar, de prins von Wied en het vorstendom Albanië. En het zou voor beiden beter zijn geweest zoo zij nooit bij elkaar waren gekomen. Om in een land, waarin alles ontbrak, staatsregeling, wet, orde, gevoel van recht en plicht, gehoorzaamheid en innerlijke
35 samenhang, een toestand te doen ontstaan, die met de begrippen van staatswezen in onzen tijd eenigszins in overeenstemming was, werd daarheen een vorst gezonden, – een vorst zonder macht, zonder geld, zonder soldaten – en een vorst bovendien, wien het aan alle eigenschappen ontbrak, om ooit in dit land iets tot stand te brengen. Dat was het werk der Europeesche diplomatie! De laatste weken hebben op het conto der diplomaten heel wat kwade posten te boeken gegeven. Het wordt werkelijk tijd, dat de
40 diplomatie eens wordt gerecruteerd uit andere kringen, dan de in de zelfverblindende en wereldvreemdheid rondwandelende graven en baronnen, die voor het diplomatenhandwerk zoo bijzonder geschikt geacht worden, doch die in werkelijkheid blijk geven, zelfs de verschijnselen van naderende storm niet te kunnen opmerken. Zij hebben in een wereld, die slechts den vrede wilde een storm weten te ontketenen; zou men hun dan kwalijk nemen, dat zij geen flauw begrip hebben getoond van wat een land als
45 Albanië noodig had?

Evenals zij zelf worden gerecruteerd door nepotisme, waardoor zij tot de conclusie komen, dat zij alleen de wijsheid en de kennis in pacht hebben, – zoo meenen zij ook, dat om een land te besturen, en dit te brengen van niets tot iets, slechts noodig is,
50 dat men verwant of verzwaerd moet zijn aan een regeerend vorstengeslacht. En der halve werd, toen Albanië eens om des lieven vredeswille geschapen werd – hoe lang moet dat geleden, en waar is de lieve vrede gebleven? – een rondgang gemaakt door de landen, om te zien wie van de zonen der vorsten prins zou worden in dit land van Kokanje. Zoo viel het oog op een, die hooger was dan al het volk van schouderen
55 opwaarts; en al zocht hij nu geen ezels, zooals Saul, de zoon van Kiz – de gelijkenis werd toch voldoende geacht, om hem den vorstenhoed van het land der Skypetaren aan te bieden.

Dat die keuze een misgreep was, zou spoedig genoeg blijken. Van den eersten dag af aan, dat Wilhelm, de Mbret, zijn land betrad. Eigenlijk al voor dien tijd. De
60 maanden, die verliepen tusschen den vorstenkeuze en de reis naar Durazzo bracht de vorst in spe door met de in zijn oog allernoodzakelijkste dingen: hij liet door Duitsche kunstenaars wapens teekenen, ridderorden ontwerpen, modellen maken voor kroon en scepter, troon en vlag – maar hij vergat de kennismaking met zijn volk, met de zeden en gewoonten, den godsdienst en de taal der Albaneezen; hij vergat zelfs
65 zich op de hoogte te stellen van wat zijn eerste plichten moesten zijn, als hij in Durazzo zou zijn aangekomen. Daardoor kwam het, dat hij voortdurend zondigde tegen die gewoonten. Niet uit lust tot zondigen maar uit onkunde. Deputaties, die hem kwamen begroeten, werden gedwongen de fez af te zetten, een ernstige beleediging naar de Mohammedaansche begrippen. In al die maanden had prins Wilhelm zich niet de moeite
70 gegeven de opvattingen van zijn volk te leren begrijpen, en noch [=nog] minder de taal. Zoodat hij bij zijn aankomst niet in staat was meer dan een dozijn woorden in der Albaneezen taal te spreken. Vol verwachting hadden de Skypetaren den vorst tegemoet gezien. Reeds de eerste ontmoeting liep uit op een teleurstelling. Het gevolg bleef niet uit. Van het oogenblik, dat de vorst in Albanië aan land stapte,

75 stapelde hij fout op fout. Dank zij den voor-arbeid der internationale contrôle-
commissie en van de Nederlandsche officieren, die hun organiseerende taak met
buitengewone en niet genoeg te waardeeren toewijding hadden aanvaard, was alles
rustig in Albanië, toen de Mbret met zijn familie aankwam.
De zeven regentjes van Durazzo, Valona, Berat, Elbassan, van de Malissoren en de
80 Mirdieten waren onderworpen; uit alle streken, van alle bergen en uit alle dalen was
de bevolking naar Durazzo gestroomd, om den nieuwen heerscher, den Mbret, Skanderbeg
redivivus, te komen begroeten. Als vertegenwoordigers der verschillende Europeesche
staten, aan wier besluit Wilhelm I zijn benoeming tot vorst dankte, gaven de leden
der internationale controlecommissie hem het bewind over. Doch de vorst behandelde
85 die commissie als een soort ondergeschikte autoriteit, niet als een naast hem
geplaatste commissie van toezicht en advies. Hij deed dit niet met opzet – maar uit
gebrek aan inzicht van zijn positie, en van die der commissie. De raadgevers, die in
staat waren geweest den vorst voor te lichten, werden op zijde geschoven. Hun plaats
werd ingenomen door vleiers. En terecht kon Oscar Blumenthal van hem zeggen: "Noch
90 ist sein Name nicht gewechselt, Noch ist sein Zepter nicht gedrechselt, Noch weilt er
nicht in seinen Reichen – Und doch beweist ein sichres Zeichen, Das seine
Herrscherwürde nah: Die ersten Schmeichler sind schon da!" De samenstelling van het
hof bracht nieuwe teleurstelling. Geen enkele ervaren staatsman was aangewezen, om
den jongen vorst ter zijde te staan. Maar een geheele hofhouding, naar Berlijnsch
95 model gecopieerd, met ceremoniemeesters en stalmeesters, hofmeesters en schenkers,
werd ingesteld. En het ministerie, dat met de leiding der zaken werd belast, vormde
de vorst uit beys en pasjas, onder de leiding van een man, die in Turkschen dienst
was opgegroeid, en van wien men met recht kon zeggen: "nourri dans le sérail, il en
connaît les détours". Turkan-pasja toch kende alle kunstjes en hulpmiddeltjes der
100 Turksche politiek, maar was tot een groote en eerlijke daad niet in staat. In het
milieu van draaiers, knoeiers en vleiers, van domooren en slaapmutsen, was hij zeker
de "primus inter pares".
Voor dit stel moesten de Nederlandsche officieren wijken. De beste en eerlijkste
raadgevers, die Wilhelm zich had kunnen wenschen, de meest onzelfzuchtige en de meest
105 heldere, liet hij ongebruikt. Hun goede wenken werden in den wind geslagen. Op raad
van het kabinet, en vooral van den onbetrouwbaren en intrigeerenden Essad-pasja werd
het resultaat, dat Thomson met zijn zending naar Epirus bereikt had, vernietigd.
Essad wist het immers veel beter, dan de Hollandsche overste! En daardoor verloor de
vorst al dadelijk een geheele provincie, de beste, de rijkste, de beschaafdsten van
110 geheel zijn nieuwbakken vorstendom.

Het was bovendien een fout, dat de vorst naar Durazzo ging. Want daardoor begaf hij
zich, onbewust wellicht en uit onbekendheid met den toestand, geheel in de macht van
Essad-pasja. Men kon voorzien, dat het eerste en ernstigste gevaar dat den vorst zou
115 dreigen, van de Mohammedanen moest komen, die nooit en nergens onder den scepter van
een Christelijk vorst willen leven. Desondanks ging de vorst van Albanië naar een
plaats, waar hij zich onder bescherming moest stellen van een Mohammedaan, wiens
betrouwbaarheid zeer twijfelachtig was. De feudale heer van Durazzo en omstreken, de
rijkste grondbezitter, die bovendien over een zelfstandig leger beschikt, had weldra
120 in Durazzo een grootere macht dan de vorst. En de positie van Essad-pasja werd nog
meer bevestigd, wijl alle tegen hem gerichte stappen het karakter moesten aannemen
van een aanslag tegen den Islam of tegen de Muzelmannen. Zij, die den vorst den raad
hadden gegeven in Durazzo zijn residentie te vestigen, meenden waarschijnlijk dat hij
daar gemakkelijker Essad-pasja en diens Mohammedaansche volgelingen voor zich zou
125 kunnen winnen. Doch dit zou alleen het geval zijn geweest, zoo Wilhelm over een
geheel van hem afhankelijk, betrouwbaar leger had kunnen beschikken. Nu werd zijn
positie van den aanvang af onhoudbaar, wijl hij een speelbal worden moest, in handen
van hen, die volkomen onafhankelijk van hem waren, en die bovendien niet vertrouwd
konden worden. Hij had zich te Skoetari moeten vestigen, waar de internationale
130 troepen voor zijn veiligheid konden waken, en in welks nabijheid de Christelijke
Malissoren woonden, die aanvankelijk de komst van den Christelijken vorst met
onverdeelde instemming hadden begroet. Op den rotsbodem van Durazzo kon de macht van
den vorst geen wortel vatten. En het eerste gevaar vond hem dan ook onbeschermd.

135 Dat gevaar dreigde van Essad-pasja. Diens onbetrouwbaarheid werd spoedig openlijk
ingezien. Hij had aangeraden de schikking, door Thomson met de Epiroten gemaakt, niet
aan te nemen, en daardoor den opstand in Epirus aangestookt. Hij was de oorzaak, dat
de gendarmerie, voor zoover zij georganiseerd was, uit Durazzo naar Epirus moest
worden gezonden. En toen eindelijk de verdenking rees, dat Essad pasja met de
140 Mohammedanen in Tirana onder één hoedje speelde, moest de vorst Essad doen

145 arresteeren en verbannen – waardoor hij den opstand der Mohammedanen, die in Essad
hun leider zagen, en die hem nu voor een martelaar hielden, moest aanwakkeren. Zoo
had de vorst zich in korten tijd twee stammen tot vijand gemaakt: de christelijke
Malissoren door zijn toenadering tot Essad-pasja, de Mohammedanen door diens
150 verbanning. En toen de opstand uitbrak, stond hij zonder beschermers. Hoe het toen
gaan moest, had iedereen kunnen weten, die niet aan het onmogelijke geloofde. Of zou
er onder hen, die Wilhelm naar Albanië zonden of van hen, die hem daar ter zijde
stonden, niemand geweest zijn die ooit had gelezen wat Machiavelli zegt in zijn
bekend werk "De Vorst", in het hoofdstukje, dat handelt "over nieuwe heerschappijen,
die door hulp van anderen of door goed geluk worden verkregen"?

In dat boek stond, voor wie verder zag dan zijn neus lang is, zoo duidelijk wat van
een regeering als die van Wilhelm van Albanië moest terecht komen: "Zij die alleen
155 door de fortuin vorsten worden, verkrijgen hun heerschappij gemakkelijk, maar
handhaven zich er zeer moeilijk in. Zij ontmoeten geen bezwaren op hun weg, omdat zij
op hun doel afvliegen, maar de moeilijkheden rijzen van het oogenblik af, dat zij het
bereikt hebben. Tot deze groep behooren zij, ...die een heerschappij door gunst
hebben verkregen. "Dergelijke personen houden zich alleen staande door den wil en het
160 goed geluk van wie hen verheven hebben, twee grondslagen, die zeer wisselvallig zijn
en waarop niet te rekenen valt. Zij weten hun hoogen rang niet te behouden en kunnen
dien ook niet behouden. Zij zijn er niet toe in staat, omdat zij altijd als
particuliere personen geleefd hebben, en het daarom niet waarschijnlijk is, dat zij
weten te bevelen; of het zou moeten zijn, dat zij menschen van buitengewone
165 begaafdheid en bekwaamheid waren. zij kunnen het niet, omdat zij geen troepen hebben,
die trouw en goed gezind zijn. "Evenmin als alle andere dingen in de natuur, die
spoedig opschieten en groeien, kunnen machten, die snel opkomen, zoodanig wortel
schieten en steun vinden, dat een eerste tegenspoedze niet omverwerpt, of het moest
zijn, dat zij, die zoo plotseling vorsten worden, van zoo groote bekwaamheid zijn,
170 dat zij dadelijk de middelen weten te vinden, om zich te handhaven in het bezit van
de macht, die de fortuin hun in den schoot geworpen heeft, en dat zij de fondamenteen,
die anderen vóór hun verheffing gelegd hebben, later nog weten aan te brengen".
(Machiavelli: *De Vorst*, vertaling van J. T. Jelgersma, uitgave S. E. van Looy, pag.
36–37). Dit is de geschiedenis van de kortstondige heerschappij van Wilhelm van
175 Albanië, verhaald door iemand, die vier eeuwen vroeger geleefd heeft (De Vorst werd
omstreeks 1514 geschreven) doch die meer kijk had op de staatkunde en haar geheimen,
dan alle Europeesche diplomaten bij elkaar.

Een man, die zich bewust was geweest van zijn kracht, die een eigen wil had bezeten,
en in staat was geweest ten uitvoer te brengen, wat zijn verstand hem zeide dat
180 noodig was, had wellicht in Albanië iets kunnen tot stand brengen. Wilhelm von Wied
bezat geen enkele eigenschap, die hem tot heerscher geschikt maakte. Het was reeds
spoedig duidelijk voor elk, die de gebeurtenissen in Albanië met aandacht gadesloeg,
dat daar een besluitelooze, willooze man aan het hoofd stond, als een schip zonder
roer blootgesteld aan alle inblazingen, van welke zijde die ook kwamen. Karakter-
185 vastheid was hem vreemd, en zelfs bezat hij geen tact genoeg om te weten, wien hij
zijn vertrouwen schenken moest. Wie hem het laatst had gesproken, diens raad werd
opgevolgd. Zoo ontstond in Durazzo geleidelijk een toestand van anarchie. Wie meende
iets te zijn of iets te kunnen, handelde op eigen gelegenheid en greep in, zonder
zich ergens aan te storen of iemand te raadplegen. Het werd een wereld, waarin de
190 officieusen de meeste praats hadden, en daardoor de officieelen, hen die werkelijk
wat te zeggen hadden, en geroepen waren een rol te spelen, verdrongen. In de eerste
plaats de contrôle-commissie, de Nederlandsche officieren, en de gezanten der
mogendheden. Hun raad werd niet gevraagd, integendeel, zij werden zooveel mogelijk
over het hoofd gezien, genegeerd. Maar elke pias, die zich wist in te dringen in de
195 Albaneesche hofkringen, elke onbevoegde, die slechts den schijn aannam iets te wezen
of te weten, werd onmiddellijk tot raadgever van den vorst verheven. Daardoor
verwijderde de prins von Wied, in een allerzonderlingste opvatting van zijn ambt,
allen van zich, die hem werkelijk goed gezind waren en hem goeden raad hadden kunnen
geven, om zich in de macht te stellen van avonturiers en gelukzoekers, van de meest
200 onbeteekenende en onbetrouwbare vleiers. Hij vergat daarbij den goeden raad, door
Rückert eens gegeven aan allen, die met gezag zijn bekleed: "Nichts wie die
Schmeichelei ist so gefährlich dir. Du weisst es, dass sie lügt, und dennoch glaubst
du ihr." Het was niet te verwonderen, dat onder die omstandigheden de Nederlandsche
officieren, die met zooveel toewijding en ernst de taak hadden opgevat, om in Albanië
205 een gendarmerie te vormen, hun lust en liefde voor hun werk geleidelijk zagen
verdwijnen. Niets is vernietigender voor ijverige en welwillende menschen dan

210 miskennis, dan gebrek aan waardeering. Bij de hopelooze toestanden, waartegen deze officieren moesten werken, kwam nu nog dit gevoel van te veel te zijn, niet te worden geteld, nu zij zagen, dat aan de inblazingen van anderen meer waarde werd gehecht, dan aan den door hen gegeven goeden raad. In het rapport van den Amerikaanschen Consul Williams, dat ondanks den ongewonen toon een geest van frischheid en gezonde opvatting ademt, wordt gezegd: "De Nederlandsche officieren zijn de eenige eerlijke lui in Albanië." Dit werd echter door den Mbret en zijn gemalin niet ingezien. Op 215 grievende en beleedigende wijze werden de Nederlandsche officieren door hen bejegend, en zoover ging het zelfs, dat op 28 Juli de geheele missie ontheffing van de verstrekte opdracht vroeg, nadat reeds vroeger de luitenant Fabius, na de lompe behandeling die hem was ten deel gevallen, zijn ontslag had verzocht. Generaal De Veer zond aan de internationale commissie van toezicht een uitvoerig gemotiveerde aanvraag om ontslag, waarin hij al de onbehoorlijke, grievende en 220 kwetsende behandelingen, de de officieren van de zijde van den vorst en van de regeering hadden moeten ondergaan, opsomde; en waarin hij liet uitkomen, dat van officieele zijde hun geen enkel woord of blijk van waardeering is ten deel gevallen, doch dat zij integendeel waren tegengewerkt en belasterd. En de kort daarna bevolen mobilisatie van het Nederlandsche leger gaf hun de welkome gelegenheid den 225 Albaneeschen staat vaarwel te zeggen en in het vaderland hun plicht te komen doen. Slechts de heeren Reymers en Verhulst, die nog steeds krijgsgevangenen der opstandelingen zijn, konden nog niet naar Nederland terugkeeren. Nu de Mbret Durazzo heeft verlaten en de opstandelingen die plaats innamen, komt ook voor hen wellicht de gelegenheid om het ongastvrije land, waar zij tot dank voor hun arbeid werden 230 gevangen gehouden, te verlaten.

En met de Nederlandsche officieren verlieten ook alle andere steunpilaren van den vorst de stad en het land. De oorlogsschepen van de verschillende natiën konden daar 235 niet meer rustig naast elkaar blijven liggen, nu die natiën met elkaar in oorlog waren; de detachementen, die te Skoetari onder bevel van den Engelschen kolonel Philipps stonden, en die Frankrijk neutraal wilde verklaren, konden niet bijeen blijven, zonder den Europeeschen oorlog naar de Albaneesche stad over te brengen. De Duitsche en Oostenrijksche detachementen strijden nu tegen de Serviërs, de Fransche afdeeling begaf zich naar Montenegro. En de rest keerde terug naar hunne 240 verschillende landen. Zoo bleef dan den vorst niets meer over dan de Albaneesche bevolking. En deze is tot niets nut en tot niets in staat. De gewetenlooze mannen, die hun borst versierden met het portret van den vorst en te zijner eer liederen zongen, zijn niets anders dan lafaards en verraders. Bij alle gevechten keken die Albaneesche heeren kalm toe, en liepen hard weg als het ernst werd; of zij zaten 245 sigaretten te rooken en bitter te drinken in de hotels, terwijl anderen zich voor hen lieten doodschieten. Zij klaagden dat Europa hen in 't ongeluk had geholpen, maar staken geen hand uit, om hun bij te staan, die alles opofferden, zelfs hun leven, om de binnenlandsche en de buitenlandsche vijanden te bestrijden. Met zulke onderdanen was het zelfs voor den Mbret van Albanië onmogelijk saam te leven. Hij kon werkelijk 250 niets beters doen dan Durazzo verlaten en heengaan, om elders een ambt te vinden, dat meer voor hem geschikt is. En wellicht zal eens blijken, dat ook op hem het ondeugende woord van Voltaire van toepassing zal zijn: "Tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier."

255 Voor ons zal de herinnering aan dit Albaneesche avontuur een bitteren nasmaak behouden. Wij hebben daar toch de gelegenheid, om den goeden naam van ons Nederlandsche officierscorps hoog te houden en aan de wereld te toonen, dat de Nederlandsche officieren waardig zijn genoemd te worden, als men de besten van Europa noemt, moeten koopen met den dood van een der allerbesten, van den overste Thomson, 260 een man van wien zijn vaderland nog zooveel hoopte en verwachtte in de toekomst. Hij viel in een strijd, die had moeten worden voorkomen, in dienst van een zaak en van een land, die zijn leven niet waard waren, en zonder den vorst te kunnen redden, voor wien hij zich opofferde. Hij stierf in den vreemde, ver van zijn land, bij het vervullen van een taak, die hij met toewijding verrichtte, hoewel ook hij er slechts 265 miskennis en vernedering voor oogstte. En eerst toen hij dood was, zag men in wie hij was geweest, ook voor Albanië. Toen eerst gevoelde men, dat ook voor hem gesproken waren de dichtregelen van Rückert: "Der hohe Baum, der grosse Held, Wie gross sic sind, erkennt die Welt Zumeist erst ganz, wenn's Schicksal sie gefällt." CHR. N.

270

Op het Westelijk oorlogstooneel.

Beweging van het Deutsche leger.

275 PARIJS, 5 Sept. (Reuter.) Volgens een communiqué van de militaire regeering, uitgegeven te 3 uur, zet de vijand zijn ombuigende beweging voort, laat hij het versterkte kamp van Parijs aan zijn rechtervleugel liggen en rukt hij op in Zuidoostelijke richting.

Belgische berichten.

280 OSTENDE (via Londen), 5 Sept. (Reuter.) Dendermonde is ontruimd. Reservisten uit Rijssel vertellen, dat aan dit district een oorlogscontributie van 200 miljoen is opgelegd. Naar het heet, zou te Luik gebrek aan levensmiddelen beginnen te komen. Gisteren werd uit een Taube-vliegmachine een bom neergeworpen in Eecloo. Zij richtte echter geen schade aan.

285 GENT, 5 Sept. (Reuter.) Hedenochtend werden uit een Taube-vliegmachine, die op groote hoogte over de stad vloog, twee bommen geworpen. De eerste viel op het dak van een werktuigkundige in de rue de la Bienfaisance, de tweede op de Boulevard des Hospices. Zij richtten slechts materiele schade aan.

290 **Op het Oostelijk oorlogstooneel.**

Verhaal van een Duitsch krijgsgevangene.

295 PARIJS, 5 Sept. (Reuter.) De correspondent van "Le Journal" te Cette heeft van een Duitsch bataljonscommandant vernomen onder welke omstandigheden hij krijgsgevangen werd gemaakt: "Er waren ongeveer 5000 Duitsche manschappen bijeen in het fort Lunéville. Deze werden overvallen door Fransche artillerie, die hen gedurende twee uren beschoot. Toen er nog slechts 300 man over waren, riep de bataljonscommandant de 21 officieren en onderofficieren, die gespaard waren gebleven, bijeen en werd met algemeene stemmen besloten de witte vlag te hijschen, daar iedere tegenstand nutteloos was geworden."

300

Versterkingen.

305 PARIJS, 3 Sept. (Reuter.) De correspondent van den "Matin" te Rome bericht, dat aan de Weichsel vijf Duitsche legercorpsen uit West-Pruisen zijn aangekomen om den verderen opmarsch der Russische troepen te beletten. Daze legercorpsen behoorden voor een groot deel tot het leger in België en het noorden van Frankrijk.

Op Zee.

Engelsche trawlers gezonken.

310 LONDEN, 5 Sept. (Reuter.) De Admiraliteit bericht, dat een Duitsch eskader, bestaande uit twee kruisers en vier torpedovernielers, in de Noordzee vijftien Engelsche trawlers heeft doen zinken. Een groote hoeveelheid visch werd in beslag genomen en de bemanningen zijn krijgsgevangen naar Wilhelmshaven gebracht.

ENGELAND.

315 **Geen afzonderlijke vrede.**

De Engelsche legatie te 's-Gravenhage deelt mede:

320 De volgende overeenkomst is gisteren te Londen geteekend met den Franschen en den Russischen ambassadeur: De ondergeteekenden, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun respectieve regeeringen, verklaren hierbij als volgt: De Britsche, Fransche en Russische regeeringen verbinden zich wederkeerig niet afzonderlijk vrede te zullen sluiten gedurende den tegenwoordigen oorlog. De drie regeeringen komen overeen, dat als vredesvoorstellen in bespreking komen, geen der verbondenen vredesvoorwaarden zal vragen zonder voorafgaande toestemming van elk der andere verbondenen, in het vertrouwen waarop de ondergeteekenden deze verklaring hebben geteekend en er hun 325 zegels aan hebben gehecht.

Gedaan te Londen in *triplo* 5 September 1914.

DUITSCHLAND.

Engelsch-Duitsche telegrammenwisseling voor den oorlog.

330 BERLIJN, 5 Sept. (W. B.) De "Nordd. Allgem. Zeitung" schrijft: "Volgens hier ontvangen berichten heeft de Engelsche minister van buitenlandsche zaken Sir Edward Grey in het Lagerhuis gezegd, dat de door de Duitsche regeering bekend gemaakte Duitsch-Engelsche telegrammenwisseling onvolledig is, Prins Lichnowsky zou n.l. zijn bericht over het bekende telefoon-gesprek, onmiddellijk daarop telegrafisch hebben 335 ingetrokken, nadat bij had vernomen, dat er een misverstand in het spel was en dit telegram zou niet gepubliceerd zijn. De "Times" heeft, vermoedelijk op grond van

mededeelingen van officieele zijde, het zelfde beweerd en aan die bewering de opmerking vastgeknoopt, dat dit telegram door de Duitsche regeering zou zijn onderdrukt om de Engelsche regeering van perfidie te kunnen beschuldigen en
340 Duitschlands vredelievendheid te kunnen bewijzen. Wij constateeren echter, dat zulk een telegram niet bestaat. Lichnowsky zond behalve het reeds gepubliceerde telegram, dat te 11 uur 's voormiddags uit Londen werd verzonden, op 1 Aug. nog de volgende telegrammen: Ten eerste te 1 uur 15 's nam.: "De particuliere secretaris van Grey was zoeven bij mij om mij te zeggen, dat de minister mij voorstellen wilde doen
345 betreffende de neutraliteit van Engeland, zelfs voor het geval, dat wij met Rusland en Frankrijk in oorlog zouden zijn. Ik spreek Grey hedenmiddag en zal onmiddellijk rapporteeren."

Ten tweede te half zes 's nam.: "Grey las mij zoeven de volgende verklaring voor, die door het kabinet met algemeene stemmen is goedgekeurd: "Het antwoord van de
350 Duitsche regeering in zake de neutraliteit van België is ten zeerste te betreuren, omdat de neutraliteit van België voor ons land een gevoelsquaestie is. Wanneer Duitschland een middel zou weten te vinden om hetzelfde positieve antwoord te geven als Frankrijk, zou dit er belangrijk toe bijdragen om aan de bezorgdheid en de spanning, die hier te lande heerschen, een einde te maken, terwijl het anderzijds
355 zeer moeilijk zou zijn tegen de stemming in dit land in te gaan wanneer de neutraliteit van België door een der oorlogvoerende mogendheden zou worden geschonden, terwijl andere ze eerbiedigen. Op mijn vraag of hij op voorwaarde, dat wij de neutraliteit van België handhaafden, mij een bepaalde verklaring over de neutraliteit van Groot-Britannië kon geven, antwoordde de minister, dat dit hem niet
360 mogelijk was, maar dat deze quaestie een voorname rol bij de openbare meening zou spelen. Schonden wij de neutraliteit van België in een oorlog met Frankrijk, dan zou er beslist een ommekeer in de stemming komen, die het der regeering zeer moeilijk zou maken een vriendschappelijke neutraliteit in acht te nemen. Voorloopig bestond er niet het minste plan vijandig tegen ons op te treden en men zou dit, zoo het slechts
365 eenigszins mogelijk was, ook liefst vermijden. Het was echter moeilijk een lijn te trekken tot hoever wij konden gaan, zonder dat men dezertijds tegen ons zou optreden. Hij kwam telkens weder terug op de Belgische neutraliteit en sprak de meening uit, dat deze quaestie zeer zeker een voorname rol zou spelen. Hij had zich ook reeds voorgesteld, of het niet mogelijk zou zijn, dat wij en Frankrijk in geval van een
370 Russischen oorlog gewapend tegenover elkander zouden blijven staan, zonder elkander aan te vallen.

Ik vroeg hem of hij zou kunnen verklaren, dat Frankrijk op een dergelijke overeenkomst zou ingaan. Daar wij noch Frankrijk verwoesten, noch deelen van zijn gebied wilden veroveren, kon ik mij voorstellen, dat wij te vinden zouden zijn voor
375 dergelijke overeenkomst, die ons zekerheid gaf voor de neutraliteit van Engeland. De minister zeide, dat hij nadere informaties wilde inwinnen en dat hij zeer goed inzag hoe moeilijk het zou zijn de militairen aan weerszijden werkeloos te laten." Ten derde te half negen 's avonds: "Mijn mededeeling van hedenochtend is vervallen door die van hedenavond. Daar van Engelsche zijde geen positief voorstel is gedaan, rest mij slechts over te gaan tot verdere stappen volgens de mij gegeven aanwijzingen." Zooals uit het bovenstaande blijkt, bevatten deze telegrammen geen enkele aanduiding, dat er een misverstand zou hebben bestaan en evenmin iets over de opheldering van dat misverstand, die zooals van Engelsche zijde wordt beweerd, zou zijn gegeven.

385 **Dagboek van den oorlog. VI.**

door G. VAN LISSA. 16 Augustus. Dezen broeiwarmen, zomer-Zondag heb ik me laten rijden in een aapje, dat door een paard getrokken werd, ongeveer even oud als de grijze koetsier, werkelijk getrokken met uiterste inspanning van de zielige spierresten – langs het Tempelhofer-veld, langs de grootste kazernes in Berlijn, door
390 de drukste straten van de middenstad. Op een open terrein bij de groote bierbrouwerij van Schultheiss stonden duizenden auto's, door de militaire autoriteiten opgekocht. Zware lastauto's naast sterke luxe-wagens met een nog ongerept krokodillen-leer, naast plompe auto-bussen zonder dek. Keurig in rijen stonden ze. En elke wagen had zijn vier extra-banden, gloednieuw. Hoeveel van deze sterke, vlugge auto's er nu ais
395 oud vuil zullen liggen in België, gesjord naast den weg? In dichte gelederen kwamen steeds auto's nog aangereden. Alle grijs geschilderd, in de kleur van de nieuwe uniform, het nu zoo populaire "Feldgrau". Weg waren de sierlijke monogrammen met en zonder kroontje, de deftige wapens, op de portieren. De militaire verfkwast maakte ze alle gelijk, de grafelijke luxe-auto en de taxameter. De grootste aandacht had het
400 Zondagspubliek voor het naburige "Militär-Bahnhof". Aangrijpende afscheid-scènes zag men nu niet meer. Er was verzocht het adieu-zeggen thuis te doen en niet meer op straat bij de stations. En in deze dagen is werkelijk elk verzoek van de overheid een

bevel.

405 Op het enorme rangeer-terrein stonden de lange treinen vol militairen klaar. Alle gingen ze denzelfden kan[t] uit. Later, onderweg zouden de troepen wel merken, waarheen ze gebracht werden, naar het Oosten of het Westen. En wanneer het commando tot uitstappen gegeven werd, dan eerst zouden ze weten, waar ze voorloopig hun kwartier op te slaan hadden. De verdeeling der regimenten is een mobilisatie-geheim, en dit geheim moet zoo zorgvuldig bewaard blijven, dat het zelfs verboden werd in 410 doodsadvertenties van gesneuvelde officieren te vermelden tot welk regiment de officier behoord had en waar hij op het veld van eer stierf. De soldaten behoeften niet naar hun plaats in den trein te zoeken. Alles moest wel tevoren meegedeeld zijn. Het nummer van den wagen, het nummer van de coupé, de bank in den goederenwagen. Ze stapten zweetend en zingend binnen, en was de trein vol, dan werd het sein tot 415 vertrek gegeven. Zoo ging het, kalm, geregeld uren lang. Als een machine. Eén in den generalen staf haalde den hefboom over en alle raderen grepen in elkaar. Het moet gebeurd zijn, dat van Berlijn in de richting Hannover zestig treinen vertrokken in acht uren tijds, lange treinen. Iedere acht minuten één trein. En niet één oogenblik liep de dienst in de war. Wat is er in deze dagen geëischt van het languitgestrekte, 420 breedte en dichte spoorwegnet in Duitschland! En men hoorde van niet één ongeluk, van niet één derailementje, hoe klein en onbelangrijk ook.

Na den tienden mobilisatie-dag deelde de generale staf en *passant* mede, dat niet één enkel verzoek ingekomen was om inlichtingen van reservisten en landweermannen onder de wapens geroepen. Een ieder van deze honderdduizenden kende den weg, wist waar en 425 wanneer hij zich te melden had. Wel hebben de Duitschers dezer dagen bewezen, dat zij een weergaloos organisatie-talent bezitten en dat bij hen orde het hoogste gebod is. "Es ging wie am Schnürchen", zei de generale staf, toen de mobilisatie afgelopen was. En wie in de stad de keurig gekleede kerels zag, onverschillig of zij in troepen naar het station gingen voor het vertrek, of dat zij in het duister van den avond in 430 wildvreemde straten de woning zochten hun op het inkwartieringsbriefje aangewezen, wie de jongens zag in de smettelooze grijze uniform met de hoge, gloednieuwe, bruine kaplaarzen, die voelde wel, dat de mobilisatie-machine niet één oogenblik haperde bij haar snel en gedruischloos werken. Een mensch vergaapt zich maar al te gauw aan de uiterlijkheden. Maar wie even dieper nadenkt en zich rekenschap geeft van al het 435 doorzicht, het intellect, de wereldkennis, die er noodig is om een millioenenleger binnen een paar weken tijds niet alleen op de been te brengen, doch ook te kleeden en te dirigeren over honderden kilometer afstand, die vraagt zich vol verbazing af hoe het mogelijk was dat zelfs in het land van de "Pünktlichkeit" *par excellence* dit alles van zoo'n leien dakje ging, dat niet één man aan de verkeerde deur klopte. De 440 groote kazernes in de stad zaten nog tjokvol soldaten, die gemoedelijk keken naar de flaneerende Zondagsmensen. Komt er dan geen einde aan den voorraad, vroeg het publiek zich af? Veertien dagen lang al rijden de lange treinen onophoudelijk, dag en nacht naar de grenzen. De landstorm is nog niet onder de wapens geroepen. En steeds nog wemelt het in Berlijn van soldaten...

445 Bij honderden liggen ze op het Tempelhofer-veld dicht bij de groote tenten te stoven in de warme zon. En ze mallen en gekken, alsof ze vanavond met het meisje zullen dansen bij Mutter Schramm. De Berlijners, ze luisteren naar de gesprekken van de jongens, die uit andere garnizoenen kwamen. De reis in den overvullen trein had lang geduurd, maar bij elke halte was het een feest geworden. Daar stonden op de perrons 450 de lange tafels vol koffie en limonade, thee en spuitwater. En brood en worst en keek en sigaren en sigaretten. En een ieder kon krijgen zooveel als hij wilde. Op het laatst konden ze geen koffie en geen koek meer zien. De Berlijners lachten. Zij lieten zich niet zoo gauw gewonnen geven door een overvloed van versnaperingen. Ze worden wel vertroeteld, de jongens. En ze lieten het zich welgevallen. Over een 455 weekje zijn zij, die nu geen koffie en koek meer lusten, misschien dankbaar voor een hard stukje beschuit en een dronk water. Niet minder schitterend dan de legermobilisatie was de financieele mobilisatie. Onmiddellijk werd er een eind gemaakt aan de run op de banken, dadelijk ging men over tot het oprichten van de "Darlehnskassen", die tegen onderpand van effecten, juweelen, kleeuren, automobielen, 460 welk voorwerp ook van waarde, dat niet aan bederf onderhevig is, geld leenen en dit geld uitbetalen in biljetten van vijf en van twintig mark. Op die manier kwam er niet alleen geld doch ook klein ruilmiddel onder de menschen. Binnen een paar dagen was de zaak in orde, waarvoor de Rijksbank goed is. En na eenige dagen zag men het nieuwe betaalmiddel al bijna niet meer. Er is thans overvloed van zilver en klein bankpapier 465 en zelfs het goud begint te rollen.

Het Deutsche volk wil niet alleen zijn fysieke, doch ook zijn financieele kracht toonen. En het zal trachten aan zijn geldelijke verplichtingen te voldoen zonder moratorium. Het is alsof de bron van kracht en energie in het Deutsche volk

470 onuitputtelijk is. Op welk gebied ook. En wanneer de tijden niet zoo diep-treurig
waren, zou een mensch het een voorrecht vinden thans in Duitschland te leven. De
oorlog is zoo hard en zoo wreed. Hij maakt menschen, die het vaderland verdedigen
moeten, tot beesten, waarop Duitsche discipline zelfs geen vat meer heeft. Maar zij,
die achter blijven, wedijveren in goedheid en toonen door liefdadigheid en
475 hulpvaardigheid het edelste in den mensch. Ook in de mobilisatie van deze waarachtige
humaniteit heeft het Duitsche volk, dat niet te velde trok, veel kranigs gepresteerd,
waarover ik in een der volgende dagboek-bladen iets zal mededeelen.

Sedan-dag. VII.

480 Sedan-dag! Meer dan veertig jaren klonk het als een fanfare voor het nieuwe Duitsche
geslacht, dat sedert 1870 opgroeide in een tijd, rijk gezegend met de cultureele
winst van den vrede, als een herinnering aan oorlog en overwinning. Op dezen éénen
dag van het jaar alleen dachten de Duitschers, die den krijg van vier en veertig
jaren geleden niet meemaakten, aan de enorme worsteling, die de stichting van het
Duitsche rijk ten gevolge had. De strijd om het bestaan in tijden van vrede, de
485 vredelievende strijd voor materieel en ideëel voordeel, doodt de herinnering aan
wapengeweld. Wie den oorlog niet beleefde, kan zich er geen voorstelling van maken
uit boeken en verhalen. Ging het ons zelf niet zoo in de eerste weken van Augustus?
Moesten velen onzer zich niet los maken van den zoeten waan bij het lezen van de
kranten vol slag- en moordberichten, dat deze oorlog die heel Europa in brand zet,
490 alleen bestond in onzen benauwden droom? Het jaarlijks terugkeerende Sedan-feest had
in de laatste jaren in Duitschland zijn beteekenis verloren. Alleen de schoolkinderen
verheugden zich op dien extra-vacantiedag. Het nieuwe geslacht, dat men toch geen
ondankbaarheid mag verwijten, gunde het feestelijk gevoel op den tweeden September
aan de schoolkinderen en aan de dapperen van 1870, die nu nog leven en die het ook
495 zonder een specialen herdenkingsdag nooit zouden vergeten hoe op het slagveld aan de
Maas de troon van den Franschen keizer omviel en hoe het Duitsche rijk gesmeed werd.
De Sedan-dag had zich zelf overleefd, al wapperden de vlaggen nog van openbare en
enkele particuliere gebouwen, al wilden de militaristisch gezinde kringen in
Duitschland dit niet weten en dus niet toegeven. Plotseling is het anders geworden.
500 Nu de Sedan-dag weer valt in een tijd van kanon-gebulder aan de Oost- en Westgrens
van het rijk, in een tijd, dat het Duitsche volk weer een "Volk in Waffen" geworden
is, dat het "Die Wacht am Rhein" niet alleen zingt na een patriotische redevoering
tijdens een feestmaaltijd, doch ook om dank te zeggen aan zijn zonen, die op het veld
van eer bloeden om het vaderland te redden, nu wordt Sedan gevierd als vroeger, in de
505 eerste jaren. De vier-en-veertig jaar zijn uitgevaagd. De trotsche cultuur-gebouwen
liggen in puin. De milliarden, in vredestijd vergaard, zijn verloren. Weer staan de
Duitsche troepen zegevierend aan de Maas. En weer zien deze troepen in de verte de
torens van Parijs... Het Duitsche leger van 1914 heeft nu reeds bewezen – hoe ook de
afloop zal zijn van dezen strijd tegen een overmachtigen vijand – niet onder te doen
510 voor het leger van 1870. En hierop is het Duitsche volk terecht trotsch. En daarom
viert het den Sedan-dag van dit jaar met een geestdrift, het tegenwoordige geslacht
op dezen dag onbekend.

Wat zag Berlijn er nu heel anders uit! Nu woei er bijna van ieder balkon de zwart-
wit-roode vlag en bij het opwekkende, frissche, zonnige weer leek het, alsof de
515 Duitsche troepen weldra den intocht zouden houden, nu zij de definitieve zegepraal
bevochten hadden! Het vertrouwen groeit zoo sterk bij de Berlijnsche bevolking, dat
zij, die om een groote overwinning vlaggen, zooals die bij Osterburg of Maubeuge of
Sint-Quentin, de driekleur een paar dagen laten hangen. Men behoeft nog niet tot de
wankelmoedigen te behooren, om in dit vaste vertrouwen iets te vinden van overmoed.
520 En het is begrijpelijk, dat in enkele Berlijnsche bladen de raad gegeven wordt na een
overwinningsbericht 's avonds de vlaggen in te halen. Nu echter, op den Sedan-dag,
vlagde men, alsof er geen zorg meer in het land was... En toch paradeerde het
gardecorps niet zooals anders op het Tempelhoferveld, doch vochten deze élite-kerels
ver weg in het Oosten of Westen. Maar de Berlijner wilde zijn vreugde uiten omdat op
525 dezen historischen dag de eerste overwinnings-trofeeën in militairen optocht gebracht
werden langs *Unter den Linden* naar het plein bij het koninklijk paleis, waar zij
voorloopig opgesteld blijven. Vijf Belgische kanonnen, twee Fransche, elf Russische
en drie Russische machinegeweren werden met een Russisch vaandel gebracht van de
kazerne in de Kruppstrasse – een naam, die thans in Duitschland niet zonder de
530 grootste dankbaarheid uitgesproken kan worden, niettegenstaande al het gebeurde van
verleden jaar, nu Krupp het Duitsche leger zijn voor alle vestingen dood en verderf
brengende 42 centimeter mortieren schonk – naar het slotplein. Heel Berlijn was op de
been – en nu zag men werkelijk meer vrouwen dan mannen – om dezen overwinningsbuit
van dichterbij te zien. Een kleine optocht was het slechts. En voor men zich er

535 rekenschap van gegeven had, waren ze voorbij de kanonnen van Osterburg en Metz en
Tirlemont, en het vaandel van Tannenherg, dat niets meer was dan een stok met een
lauwerkrans er op. De lap was afgesneden, maar fier droeg de landstormman, die dit
overblijfsel van een regiments-vaandel buit gemaakt had, den stok. Om hem zijn
540 collega's van den landstorm, een onderofficier en acht man met rozen op de borst en
rozen op den loop van het geweer. In Unter der Linden, waar rijtuigen en auto's niet
mochten komen, stond het mannetje aan mannetje. En toen de stoet met de kanonnen en
het vaandel kwam, klonk een verwoed "hoera", werd er gewuifd met hoeden en zakdoeken,
zette men het overweldigende "Es braust ein Ruf wie Donnerschall" in. Allen zongen ze
545 het strijdlied. Zelfs de kapitein hoog te paard deed mee. Maar de vrouwenstemmen
hoorde men er boven uit. Alsof ze de eigen mannen wilden aanvuren, die nu, de Hemel
weet waar, hun best doen nog meer kanonnen en nog meer vandelens van den vijand buit
te maken.

In deze moeilijke dagen kan een onbevooroordeeld mensch niet genoeg woorden van lof
hebben voor de Berlijnsche politie, die met een veel kleiner personeel werkend, toch
550 de noodige maatregelen treft met een treffende zekerheid en een ongekeerde zachtheid
en kalmte. Maar erkend dient te worden, dat het volk, thans niet gestemd naar
malligheden en fratsen, mee werkt. Toch stond ik versteld, toen ik vanmorgen zag, hoe
de Berlijners de standbeelden van de Siegesallee beklauterden, gingen staan op de
marmere banken, zich nestelden in de onmiddellijke nabijheid van de marmere
555 Hohenzollerns, zoo ongegeneerd en zoo opdringerig, dat zelfs Otto der Faule er wakker
van geworden moet zijn. Een wachtmeester te paard keek glimlachend naar jongens, die
in lantaarnpalen en in boomen klommen en had er niet het minste bezwaar tegen, dat
mensen plaats namen op het glooiende dak van een electricische tram, dicht bij de
gevaarlijke stroomdraden. Het publiek mocht, om den kortsten weg te nemen, gerust
560 door de bosschages rennen. Ik geloof de mijn eigen oogen niet en dacht aan het
afzetten van intochts- of optochtswegen in normale tijden. Wèl brengt een oorlog
verbroedering in het volk...

Een bewijs van dankbaarheid.

565 De tweehonderd vijftig Amerikanen die uit Zwitserland naar ons land zijn vervoerd,
hebben hun erkentelijkheid voor de vriendelijke behandeling, die zij op hun doorreis
van de Deutsche bevolking ondervonden, een bedrag van 500 Mark geschonken aan het
Duitsche Roode Kruis, met dank aan de Deutsche regeering.

570 **BELGIË.**

Post en telegraaf in België.

BERLIJN, 5 Sept. (W. B.) Officieel. In het gebied van het Duitsche generaal-
gouvernement België zal binnen enkele dagen de Deutsche Rijkspost worden ingevoerd en
575 een post- en telegraafbestuur worden ingesteld.

Een officieele verklaring.

Ten einde het juiste licht te doen vallen op de houding van de inwoners van Antwerpen
in de eerste dagen van Augustus, toen België bedreigd werd met den Duitschen inval,
wenscht de Belgische legatie te 's-Gravenhage openbaarheid te geven aan het volgend
580 rapport van den Officier van Justitie bij de rechtbank te Antwerpen aan den
Procureur-Generaal bij het gerechtshof aldaar, gedateerd 25 Augustus.

"Ik heb de eer u hierbij het verslag te doen toekomen betreffende de gebeurtenissen
op 4 en 5 Augustus l.l. nadat de bevolking kennis had gekregen van het door
585 Deutschland genomen besluit om ons grondgebied binnen te vallen en over welke
gebeurtenissen onlangs in de "Kölnische Zeitung" een relaas voorkwam, dat geheel met
de werkelijkheid in strijd is. Op het bericht van dien op handen zijnden inval, was
de bevolking diep geschokt, en haar geprikkeldheid was te sterker, omdat de Deutsche
en Oostenrijksche onderdanen in onze stad steeds met de grootste voorkomendheid en de
grootste welwillendheid waren behandeld geworden. De volkstoorn was van dien aard,
590 dat in den namiddag van den 4den enorme troepen betoogers door de verschillende
wijken der stad begonnen te trekken onder het zingen van de "Branbançonne" en het
uiten van uitjouwende kreten vóór de bij Deutsche onderdanen in gebruik zijnde
instellingen en woningen. Het eerste, waaraan de betoogers, onder wie vele zeer jonge
595 vlaggestokken. Onder meer wat dat het geval bij de Deutsche school in de
Quellijnstraat. Tegen den avond werden de benden al talrijker en talrijker en binnen
korten tijd werden een groot aantal door Duitschers gedreven kleine winkels en
herbergen vernield, de ruiten werden stuk geslagen, meubelstukken werden op straat
geworpen en vertrappt. Een zeker soort boosdoeners lieten deze gelegenheid niet
600 voorbijgaan zonder zich anderer goed toe te eigenen. De politie en de burgerwacht

zijn zoo spoedig doenlijk tusschenbeide gekomen en hebben zich beijverd de orde te herstellen, maar de betoogingen waren zoo plotseling uitgebarsten en hadden zich, op een zelfde oogenblik, op zoovele verschillende plaatsen voorgedaan, dat het materieel onmogelijk was de plunderingen en zelfs sommige diefstallen te beletten. Talrijke
605 aanhoudingen werden intusschen gedaan; ik heb gemeend arrestatie-bevelen te moeten geven in al die gevallen, welke maar eenigszins als ernstig konden worden aangemerkt. De overtredingen werden onmiddellijk grondig onderzocht en het brengen van de schuldigen voor den bevoegden rechter werd zoo veel mogelijk bespoedigd. Ik verkreeg
610 overeenstemming met den president der Rechtbank van mijn ressort om met spoed buitengewone zittingen te bepalen, ten einde een snelle onderdrukking der ongeregelheden te bevorderen. Hierbij heb ik de eer u te doen toekomen een volledige lijst van de verwezen zaken, van de zaken die berecht zijn en van die, waarin het onderzoek nog niet is kunnen gesloten worden.

De rechtbank heeft zich in sommige ernstige gevallen, terecht gestreng meenen te
615 moeten betoonen ten opzichte van kerels die in troebel water hebben gevischt. Om de reden, die ik de eer had u hierboven uiteen te zetten, is het den vertegenwoordigers van het openbaar gezag niet mogelijk geweest om persoonlijkheden vast te stellen onder de eigenlijke plundersaars, daar deze zich onmiddellijk weer bij de benden voegden, zoodra de politiebeambten of de burgerwachten naderden. Op de enkele
620 uitzondering na, welke ik hierna zal aangeven, is niemand geslagen of gekwetst en alle vreemdelingen zijn, wat hun persoon betreft, volkomen onverlet gebleven. De eenige verwonde personen zijn twee Belgische onderdanen, die door nieuwsgierigheid gedreven bij een der betoogingen van den 5den Augustus tegenwoordig waren. Op den hoek van de Arteveldestraat was een door een Duitscher gehouden koffiehuis door een
625 bende betoogers aangevallen, toen er, op een gegeven oogenblik, van binnen de inrichting uit vier of vijf revolvergeschoten werden gelost. Zekere Isenbaert en Simons, Belgische onderdanen beide nieuwsgierigen, werden door een revolvershot getroffen, de een in den rechter voorarm, de ander aan het hoofd; dit laatste schot veroorzaakte geen ernstige wond, daar de kogel tusschen schedel en huid was
630 afgegleden. De bedrijver van deze daad was óók een Belgisch onderdaan, zekere Meeus, zwager van den Duitschen koffiehuishouder. Rechter Denis is belast met de instructie van de zaak-Meeus.

Wat nu betreft de schending van het kerkhof, er bestaat slechts één kerkhof te
635 Antwerpen; de groote onderaardsche grafgewelven van de Kiel, gelegen op vijf kilometers afstand van de plaats, waar de volksbetoogingen hebben plaats gehad. Zooals blijkt uit het hierbij gevoegde proces-verbaal no. 900 van de 9e Afdeeling is niet de minste schade toegebracht noch aan de graven der Duitschers noch aan die der andere begravenen. De graven der Deutsche onderdanen zijn volmaakt onaangeroerd gelaten en op het oogenblik nog zijn zij onderhouden en mot bloemen getooid zooals
640 zij 't altijd waren. Op te merken valt dat door schade, toegebracht in de bierhuizen, in het algemeen de Deutsche ondernemers slechts ten deele zijn getroffen. Inderdaad toch behooren bijna al die panden aan brouwers en in de meeste gevallen is het meubilair der gelagkamer eveneens het eigendom van den brouwer. Dit is zóó waar, dat
645 verscheidene civiele vorderingen tot vergoeding van schade en interessen reeds door brouwers zijn ingediend bij de kamer voor rechtzaken op korten termijn van de rechtbank, bij welke mijn zetel is gevestigd.

FRANKRIJK.

Bommen boven Parijs.

650 PARIJS, 5 Sept. (Eigen Bericht.) Het wordt hier langzamerhand een gewoonte dagelijks boven Parijs Deutsche vliegers te zien vliegen, die bommen neerwerpen, meestal in de bevolkte wijken of bij een of ander oud kunstwerk. Zij hebben tot dusverre weinig schade aangericht en maken op de Parijzenaars slechts geringen indruk.

De nieuwe zetel der Fransche regeering.

655 BORDEAUX, 5 Sept. (Reuter's spec. dienst.) Het is in de stad zeer druk geworden sedert de aankomst van de leden der regeering, de ambtenaar-corpsen en de vele Parijzenaars, wier uittocht naar het zuidwesten nog steeds aanhoudt. President Poincaré woont in de prefectuur, minister-president Viviani in het stadhuis,
660 Millerand in het gebouw, waar de bureaux voor het legercorps gevestigd waren, Augognen in de school voor marineartsen. De ambassades zijn te Bordeaux gevestigd, de gezantschappen te Arcochon. Er komen nog voortdurend parlamentsleden aan.

Te Parijs.

665 Uit Genève en over Italië krijgen Berlijnsche bladen berichten over den toestand te Parijs; mededeelingen over de vlucht der rijke burgers in volgeladen automobielen

naar het zuiden, en het binnenstroomen van vluchtelingen uit het departement du Nord en Pas de Calais in de stad. De metaal-voorraad van de Fransche Bank en het staatsarchief zijn onder bijzondere doelmatige voorzorgmaatregelen naar Bordeaux vervoerd. Het dagblad "Le Temps" verschijnt voortaan te Bordeaux.

FRANKRIJK.

Fransche ministerraad.

BORDEAUX, 5 Sept. (Reuter.) De minister van binnenlandsche zaken deelde in de door president Poincaré gepresideerde zitting van den ministerraad de rapporten mede van de prefecten, waaruit bleek dat de geest onder de bevolking overal uitstekend en dat zij kalm is, vertrouwen stelt, in de regeering en de opvattingen van deze deelt. De ministerraad beraamde verder maatregelen ter verzekering van de voorziening in levensmiddelen voor de burgerbevolking.

RUSLAND.

De toestand te Petrograd.

PETROGRAD, 5 Sept. (Reuter.) Nadat de oorlog nu reeds een maand heeft geduurd, valt er in het uiterlijk van de stad poch in het openbare leven eenige verandering te bespeuren. De staats- en particuliere inrichtingen werken als vroeger. Gisteren zijn alle scholen en colleges op de gewone wijze begonnen. Met den binnenlandschen handel gaat het zeer goed. dank zij de groote prijsvermindering van de levensmiddelen, die thans niet worden uitgevoerd en dus in ontzaglijke hoeveelheden aan de bewoners van het eigen land kunnen ten goede komen. Ook bij de spaarbanken is van vermindering der inleggelden nog geen sprake.

SPANJE.

(Van een bijzonderen correspondent.) BARCELONA, 25 Augustus.

Nog steeds neutraal.

De proefballon van den graaf van Romanones is niet opgegaan. Het land heeft op dezen strijdroep slechts met een benauwden angstgil geantwoord en de Koning, die met zijn oud-premier en groot vriend en financier een uur lang confereerde, heeft hem ongetwijfeld aan het verstand gebracht, dat er met het Spaansche volk van deze tijden geen oorlog te voeren was. Overigens zou Spanje slechts moeten vechten om bij de vredessluiting niets te verliezen, want winnen kan het onmogelijk. Elke kolonie of elk protectoraat kost het land nu al schatten geld en veel verdriet; elke lap Afrika, die, grenzend aan Fernando Po, er bij zou komen, zou dus een nieuwe strop zijn. Er zijn zelfs menschen, die het goed met Spanje meenen en die aanraden om, als Duitschland overwonnen wordt, het tot straf den Riff te geven: die mooie bezitting koet een 200 millioen per jaar en enkele duizenden menschenlevens. Spanje heeft thans duidelijk genoeg te kennen gegeven, dat het neutraal wil blijven, doch het laat ook even duidelijk zien, dat het heelemaal niet gerust is, of de oorlogvoerende heeren het wel neutraal zullen laten blijven. Het is genoeg, dat de Koning een minister of partijleider ter conferentie roept, om dadelijk de vreeselijkste geruchten te doen

loopen: eergisteren moest Spanje mobiliseeren, gisteren had Duitschland geëischt, dat de Pyreneeën in staat van verdediging gebracht zouden worden, heden moet Engeland twee Spaansche havens als basis voor vlootoperaties opgeëischt hebben... De arme premier moet maar ontkennen en laat elken dag massa's telegrammen zien, waarin men hem gelukwenscht met zijn maatregelen om Spanje door deze moeilijke tijden heen te helpen. De maatregelen zijn ook prachtig, tenminste de koninklijke besluiten en ministerieele circulaires; doch als men weet, dat er, met hulp natuurlijk van de Fransche douanebeambten, op reusachtige schaal naar Frankrijk levensmiddelen uitgevoerd worden, dat in het katholieke Catalonië de jaimisten een completen inlichtingsdienst voor Duitschland georganiseerd hebben met een heele rist toestellen voor telegrafie zonder draad, enz. dan zou men toch een sterkeren ernst willen om al dat moois eens in werkelijkheid om te zetten.

Inmiddels heeft Catalonië nog katoen voor een week of vijf. Als vóór dien tijd geen middel gevonden wordt om nieuwe zendingen (Catalonië verwerkt 30.000 balen per maand) hierheen te krijgen, dan ligt heel die groote industrie met al haar om- en aanhang stil en dan komt een kritieke tijd voor de regeering, die zich van de overige provincies niet veel behoeft aan te trekken, doch die wel weet, dat Catalonië zoet gehouden moet worden. De uittocht van Duitschers, Oostenrijkers en Russen naar Genua is reeds begonnen: er mogen echter slechts vrouwen en mannen onder de 17 boven de 45 jaren van dezen dienst gebruik maken: de 3000 strijdbaren blijven hier en zweren samen met hun vrienden de jaimisten, die blijkbaar speculeeren op een overwinning van Duitschland-Oostenrijk en op de dankbaarheid van den toekomstigen Keizer van Oostenrijk, wiens vrouw een volbloed jaimiste is. De leiders der jaimistische

requetés (een soort in het geheim en slecht gedrilde en gewapende vrijwilligers, die alleen den browning en den knuppel goed hanteeren) hebben bekend gemaakt, dat hun troepen klaar staan om den burgeroorlog, op het eerste Franschgezinde optreden der regeering, te beginnen.

Jammer dat die vechtluchtige jongelingen niet naar Marokko gestuurd kunnen worden, want daar kan Spanje wel wat menschen gebruiken, die hun tanden tegen Frankrijk durven laten zien. De berichten uit Tanger worden steeds slechter, er schijnt complete anarchie te heerschen. Als het waar is, dat in het Duitsche legatiegebouw groote hoeveelheden mitrailleuses, geweren en munitie gevonden werden – bestemd voor den vriend der Mannesmann's Raisoeli –, wordt het optreden der Franschen eenigszins verklaarbaar gemaakt, doch de berichten uit de rest van Marokko en over het optreden der Franschen tegen de Duitsche postbeambten zijn een beetje bar en, alles wel beschouwd, is Spanje toch ook thans weer in Tanger op de bekende Fransche wijze behandeld: als *quantité absolument négligeable*.

Wat zijn we slechts in enkele jaren ver van de dagen toen men Don Alfonso maar vast den bijnaam van El Africano had toegedacht. Maar in al die beslommeringen blijft Spanje Spanje! In een dorp van Leon is een nieuw kerkhof ingericht en in den gemeenteraad is, op voorstel van den burgemeester, besloten die begraafplaats feestelijk te openen met een stierengevecht, dat gehouden zal worden binnen de muren van de plaats waar de toekomstige dooden zullen rusten. Als *toril* – stal voor de stieren – zal de ruimte, gereserveerd voor wie in niet gewijden grond moeten of willen rusten, de *cementerio civil*, gebruikt worden!! Och, leefde Goya nog!

BULGARIJE.

De Russische gezant te Sofia.

SOFIA, 5 Sept. (W. B.) Naar aanleiding van de protestnota van Rusland over de doorreis van Duitsche matrozen, zegt het blad "Kambano", dat de Russische gezant Sawinsky den tekst dier nota vooraf aan Russische bladen ter publicatie heeft gegeven en deze daardoor tot zijn organen heeft gemaakt. Mocht Sawinsky, zoo vervolgt het blad, op deze wijze voortgaan, dan zal de Bulgaarsche pers ook te zijnen opzichte zich niet langer in acht nemen, en eens mededeelen in welke betrekkingen Sawinsky staat tot onverantwoordelijke personen in Bulgarije, zelfs tot revolutionairen.

JAPAN.

Uit den Japanschen Landdag.

TOKIO, 5 September. (Reuter.) In de bijzondere zitting van den heden geopenden Landdag heeft de minister van buitenlandsche zaken een overzicht gegeven van de gebeurtenissen, die leidden tot het verbreken der diplomatieke betrekkingen tusschen Japan eenerzijds en Duitschland met Oostenrijk anderzijds, en gezegd, dat in het begin van Augustus Engeland aan Japan hulp vroeg onder de voorwaarden van het bestaande verbond, omdat de Duitsche oorlogsschepen de Engelsch-Japansche handelsbelangen bedreigden en Kiautsjau toebereidselen scheen te maken tot oorlogsdaden.

TELEGRAMMEN.

De nieuwe paus.

ROME, 4 Sept. (Reuter.) De paus heeft tot staatssecretaris benoemd kardinaal Domenico Ferrata. Het eerste consistorie zal acht September worden gehouden. [De correspondent te Rome van "De Tijd" seint naar aanleiding van de benoeming van kardinaal Dominico Ferrata tot Staatssecretaris:

Deze benoeming is er eene van zeer vèrstrekkende beteekenis, want kardinaal Ferrata is een man, bekend om zijn buitengemeene gaven als diplomaat. Hij was een dergenen, die door de publieke opinie onder de "Cardinali papabili" werd genoemd en evenals de thans verkozen paus zijn loopbaan voor een groot deel in de diplomatie voltrok. Ondanks zijn wassende jaren – Z. Em. is ouder dan de paus, n.l. 67 jaar – is zijn verschijning fier en krachtig. In tegenstelling met de tengere gestalte van Benedictus XV is de staatssecretaris een gezet,forsch man. Zijn open, rond en goedig gelaat drukt groote vastberadenheid en schrandereid uit. Zijn voorkomen is vol innemendheid en ieder die met hem in aanraking kwam, geraakte onder de bekoring zijner persoonlijkheid Hij behoort tot de oudst-gecreëerde kardinalen en werd nog door Leo XIII op 22 Juni 1896 tot het kardinalaat verheven. Evenals de tot opvolger van Pius X verkozen kardinaal della Chiesa, is Zijne Eminentie kardinaal-priester. Ook hij was een intiem vriend van wijlen kardinaal Rampolla en sinds diens overlijden prefect der Congregatie van het H. Concilie en secretaris van het H. Officie, twee zeer gewichtige ambten. Als onderstaatssecretaris onder kardinaal Rampolla heeft Z. H. Benedictus XV de groote talenten van kardinaal Ferrata leeren schatten. Hij deed zich kennen als een uiterst scherpzinnig, bezadigd en zeer geleerd persoon en uitmuntend kenner van het Staatsrecht er het Kerkelijk recht. Z.

800 Em. kardinaal Ferrata werd 4 Maart 1847 te Gradoli in het bisdom Viterbo geboren. Vóór zijn
verheffing tot het kardinalaat war hij hoogleeraar in het kerkelijk recht aan het Romeinsch
Seminarie en doceerde vervolgens de kerkgeschiedenis, de bijbeluitlegkunde en de leerstellige
godgeleerdheid aan het college der Propaganda. Van 1857 tot 1882 was hij auditeur aan de
805 nuntiatuur te Parijs, wist - viermaal met een pauselijke opdracht naar Zwitserland gezonden -
daar in Tessine de kerkelijk-politieke strijd bij te leggen en slaagde er eveneens op
uitnemende wijze in als nuntius aan het hof van Brussel in 1885 de toen maals pas herstelde
betrekkingen met den H. Stoel te bevestigen. Mgr. Ferrata kreeg in de zelfde jaar de
waardigheid van aartsbisschop titulair van Thessalonica. Op den nuntiatuurs-post te Parijs -
810 dien hij van 1891 tot 1896 bekleedde (het jaar zijner kardinaalsverheffing) verwierf hij zich
als diplomaat een grooten naam. Zoo staan thans, in deze tijden van angstige bloedige
wereldverwickelingen twee mannen aan het bestuur der Kerk Gods, van ongemeene wijsheid,
scherpzinnigheid en geleerdheid, twee mannen, die hun leven grootendeels doorgebracht hebben
in de diplomatie, deels ook buiten Italië, en die beter dan wie ook het wreede spel der
815 wereldlijke machten kennen en alle middelen zullen aanwenden om zooveel als in hun vermogen
is, de gruwelen van den oorlog te beperken.]
De Romeinsche correspondent van de *Cöln. Zeitung* meldt, dat gedurende twee dagen de
stemmen verdeeld waren over de kardinalen Maffi en Ferrati. Den derden dag kwamen de
kerkvorsten tot een overeenstemming en werd kardinaal della Chiesa gekozen, die tot
820 dusverre geheel buiten beschouwing was gebleven.

Laatste Berichten.

Het onderwijs in Pruisen.

825 De Pruisische regeering heeft bepaald, dat allen, die onderwijs geven aan de openbare
scholen in Pruisen en behooren tot een der naties, die oorlog tegen Duitschland
voeren, niet langer tot het geven van onderwijs worden toegelaten. Ook de leerlingen
en studeerenden uit die bedoelde staten worden van de Pruisische scholen geweerd.

Geen dum-dum-kogels.

830 LONDEN, 5 Sept. (Reuter.) De Britsche regeering heeft officieel laten bekend maken,
dat de verklaring van den Duitschen Generalen Staf, dat dum-dum-kogels gevonden
zouden zijn in de tassen van krijgsgevangen gemaakte Franschen en Engelschen ten
eenenmale onwaar is. Noch het Engelsche, noch het Fransche leger bezit deze kogels,
en er zijn geen andere modellen munitie voor geweer of revolver uitgereikt dan zulke,
835 die niet in strijd zijn met de bepalingen van de Haagsche Conventie.

840 PARIJS, 5 Sept. (Eigen Bericht.) In een artikel over den toestand zegt de "Temps":
"Er bestaat geen aanleiding tot al te groote ongerustheid wegens het oprukken der
Duitsche troepen aan den Franschen linkervleugel. Die weinige voorgeschoven troepen
zouden Parijs niet kunnen belegeren. Het belangrijkste punt is het centrum. Daar zijn
845 de Duitsche troepen tot staan gekomen, omdat zij uitgeput zijn en misschien ook
doordien troepen naar het oosten zijn gezonden. Het is waarschijnlijk, dat wij daar
een strijdmacht tegenover ons hebben, sterk verminderd door het vuren en de afzending
van corpsen tegen de Russen. In allen gevalle hebben onze corpsen nieuwe soldaten
gekregen om de leemten aan te vullen en tevens nieuwe munitie. De Duitschers hebben
845 zeker grooter moeite dan wij, om hun effectief infanterie weder aan te vullen en de
troepen te proviandeeren."

OCHTENBLAD. Tweede Blad.

Nederland en de Oorlog.

Tarwe en Rogge.

850 De Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel heeft aan de burgemeesters de
onderstaande aanschrijving gericht: "Daar het mij gebleken is, dat in verschillende
gemeenten vrees voor de groote prijsstijging van inlandsche tarwe en rogge bestaat,
855 en in verband daarmee sommige gemeentebesturen overwegen aankopen voor die gemeenten
te doen, heb ik de eer U mede te delen, dat ik in het algemeen bereid ben aan
burgemeesters machtiging in gevolge art. 76 a der Onteigeningswet te geven, resp.
art. 76 c toe te passen wanneer zij mij aantoonen, dat geen tarwe of rogge in der
860 minne te verkrijgen is tegen prijzen, die door mij bepaalde maxima niet te boven
gaan. "Deze maxima worden thans tot nader order bepaald als volgt: beste Zeeuwsche
tarwe f12 per 100 K.G.; inlandsche rogge f10 per 100 K.G.; andere soorten naar
evenredigheid. "Ik geef U voorts in overweging o.a. de landbouwers in uwe gemeente er
op te wijzen, dat indien in eenigszins beteekenende mate rogge door hen aan vee wordt
865 gevoederd, het waarschijnlijk gevolg hiervan zal zijn, dat de rogge in uwe gemeente
door U in beslag zal moeten worden genomen. Hierbij zij in herinnering gebracht, dat
bij taxatie van goederen krachtens de artt. 76 A en vlg. der Onteigeningswet niet

gerekend wordt met marktprijzen maar met productieprijsen en een matige winst (zie mijne circulaire d.d. 9 Augustus 1914 No. 9288 afd. Handel). "Ook dit zou aan belanghebbenden kunnen worden medegedeeld."

870

Defensiefonds.

De Minister van Binnenlandsche Zaken deelt in de *St. Ct.* mee, dat ten behoeve van het fonds waarvan de strekking is bekend gemaakt in de *Staatscourant* van 30/31 Augustus j.l. in dank ontvangen zijn verschillende, min of meer geclausuleerde toezeggingen en wel:

875

a. twee tot het bedrag van een-tiende van het vermogen, respectievelijk geschat op f750,000 en f362,000, van Nederlanders, die, althans voorloopig, onbekend wenschen te blijven;

880

b. een van den heer A. H. G. Fokker, te 's-Gravenhage, tot het bedrag van eentiende van zijn vermogen;

885

e. een van iemand die onbekend wenscht te blijven tot een bedrag van 4 pct. van zijn vermogen, als het na den oorlog blijkt te zijn meer dan f200,000 en niet meer dan f250,000; tot een bedrag van 5 pct. van zijn vermogen als het na den oorlog blijkt te zijn meer dan f250,000 en niet meer dan f300,000; tot een bedrag van 6 pct. van zijn vermogen als het na den oorlog blijkt te zijn meer dan f300,000 en niet meer dan f350,000; tot een bedrag van 7 pct. van zijn vermogen, als het na den oorlog blijkt te zijn meer dan f350,000 en niet meer dan f400,000; 8 pct. van zijn vermogen als het na den oorlog blijkt te zijn meer dan f400,000.

890

Gelijk bekend, is Prins de Ligne, gezantschapsraad van België te 's-Gravenhage, dezer dagen eenigen tijd te Antwerpen geweest voor particuliere aangelegenheden.

895

Intusschen kan worden medegedeeld dat Prins de Ligne deze gelegenheid tevens heeft aangegrepen om te Antwerpen tal van personen uit Hof-, regeerings-, provinciale en stedelijke kringen en ook vele particuliere personen te bezoeken en zich beijverd heeft zijnerzijds bij hen den ongunstigen indruk jegens ons land, die in België herhaaldelijk als bestaande is vastgesteld geworden, alsof Nederland de Duitsche troepen over zijn grondgebied naar België had laten trekken, weg te nemen. Wij vernemen dat deze pogingen van Prins de Ligne, voor zooveel Antwerpen betreft, met een volkomen succes bekroond zijn geworden en dat het groote meerendeel der personen, die hij gesproken heeft, hem de verzekering heeft gegeven dat zij thans niet meer twijfelen aan de onjuistheid van het gerucht.

900

Voor de vluchtelingen.

Te Medemblik is voor de Belgische en Duitsche vluchtelingen door het Roode Kruis-comité eene inzameling gehouden van kleedingstukken enz. Het resultaat was schitterend: niet minder dan twintig kisten konden worden verzonden, bevattende veel nieuwe of goed bruikbare kleedingstukken, verduurzaamde levensmiddelen, koffie, thee, suiker, kinderspeelgoed enz.; benevens werd nog ontvangen aan (ongevraagde) giften ongeveer f50. En dat in een klein stadje als Medemblik! De heeren dr. Van Leijden en ds. F. Boenders te Abbekerk (bij Medemblik) doen in de *Medembl. Cour.* van 5 Sept. een oproep aan de bewoners van West-Friesland, om mede te werken in de huisgezinnen vluchtelingen, vooral vrouwen en kinderen, op te nemen.

910

Een begrafenis.

Zaterdagmiddag werd op de R.-K. begraafplaats te Bussum met militaire eer ter aarde besteld het stoffelijk overschot van den 29-jarigen landweerkorperaal der vesting-artillerie W. Wiggers de Vries, die Woensdagmorgen door een D-trein werd aangereden en gedood, terwijl hij uit een juist daar passeerenden anderen trein couranten in ontvangst nam. Een groot aantal kransen, waaronder ook van het 1e bataljon, dekten de lijkbaar. Een der officieren wijdde aan de groeve eenige woorden te zijner nagedachtenis. Bij het vertrek van den lijkstoet uit Naarden en niet minder te Bussum, waren zeer velen die de droeve plechtigheid bijwoonden. De vader dankte namens de familie voor de laatste eer zijn dierbaren zoon bewezen.

920

925

Vluchtoord Oldebroek.

Bij beschikking van den Minister van Oorlog is de heer dr. J. W. Jenny Weijerman, arts, lid van den Centralen Gezondheidsraad te Utrecht, benoemd tot eersten geneesheer in het vluchtoord in de legerplaats bij Oldebroek. (N. R. C.)

930

Uit het vluchtoord te Oldebroek.

In de "N. Ct." lezen wij het volgende over het vluchtoord te Oldebroek: Met de ruim 300 vluchtelingen, die Dinsdag aankwamen, en de 300 die Zaterdag verwacht worden,

telt de bevolking in het kamp ongeveer 850, behalve de 135 man bewakingstroepen, de zes marechaussees en andere militaire en civiele autoriteiten. "Burgemeester" dr. Hendrik Muller – zooals iemand den regeeringscommissaris niet ten onrechte betitelde – heeft thans reeds de zorg voor een duizendtal, hetwelk tot vijfduizend, schijnt het, zal of kan worden uitgebreid. Reeds voor de komst der eerste vluchtelingen verzekerde hij zich van de hulp van mr. AE. baron Mackay uit Den Haag, die aan 't hoofd staat van de "afdeelingen" Bevolking en Onderwijs. De burgemeester van Oldebroek, als ambtenaar van den Burgerlijken Stand, was reeds eenige malen hier om besprekingen te houden. Vier huwelijken staan voor de deur. Sommige paren dringen daar nog al op aan. Reeds heden wordt de school geopend. Dat dr. Hendrik Muller daartoe zoo spoedig reeds kan overgaan, is niet weinig te danken aan den grooten ijver en de krachtige medewerking der Belgische priesters. De jonge abbé prof. Bernard Troquet uit St. Truyden, die met baron Mackay de organisatie heeft geregeld zal als "hoofd der school" optreden. Naast hem treden op als "onderwijzers van bijstand" de jonge abbé Crisfontaine uit Visé, de heer M. Baltus en madame Balaine; de laatste twee zijn vluchtelingen van intelligent gehalte en van meer dan elementaire opleiding. Wellicht zullen nog een paar Belgische katholieke onderwijzeressen (nonnen) komen, welke dr. Muller heeft uitgenoodigd. In het gebouw, dat reeds voor "kerk" wordt gebruikt, zal dagelijks 's ochtends en 's middags onderwijs gegeven worden. Dit zal zeer ten goede komen aan de rust en orde in dit heide-dorpje, die overigens niets te wenschen laten.

Hoe grooter echter het aantal vluchtelingen wordt, des te meer stijgt het getal kinderen die, zonder geregelde bezigheid, na korten tijd van vacantie allicht voor zichzelf en anderen lastig zouden kunnen worden. Vandaar dat de regeeringscommissaris zulk een haast met de school heeft gemaakt. Waarschijnlijk door bemiddeling van een Haagsch comité zullen de noodige leermiddelen worden verschaft. Het begin is wat primitief, maar zoodra alle leermiddelen or zullen zijn, zal het onderwijs niet zooveel te wenschen laten. De a.s. onderwijzers zijn vol vuur en vol goed vertrouwen. Een bewaarschool wordt Maandag geopend.

Bezigheid verschaffen. Daar is dr. Muller op uit. Voor de vrouwen gaat dat gemakkelijk. Zoovelen hebben voor eigen kleine kinderen voortdurend te zorgen. De mannen zijn dadelijk aan het werk gezet in de heide aan z.g. grondwerk, o.a. ten dienste van aanstaande barakken, die noodig worden als de bevolking zich zoo snel blijft vermeerderen: in één week met 250%. In overleg met landbouw-autoriteiten heeft dr. M. den heer M. de Koning, houtvester uit Cherbourg, in dienst van de Nederlandsche Heide-Maatschappij, gevraagd de leiding van den mannenarbeid op zich te nemen. Met groote energie is de heer de Koning aan het werk getogen; de mannen verrichten den arbeid naar genoegen van hun chef. Het schitterend weder werkt node, om over de vele moeilijkheden van het ongewone leven in dit vluchtoord heen te komen. Er zijn enkele onrustige elementen en ook een of twee, wier verstand is geschokt. Het tweede convooi staat op de maatschappelijke ladder beslist hooger dan de eerste. En zooals gewoonlijk: hoe beter men het thuis gewoon is, hoe tevredener en gemakkelijker hier.

Het werk is onderverdeeld over verschillende departementschefs, die elken dag des morgens vroeg een korte gezamenlijke bespreking houden onder leiding van den regeeringscommissaris. Daarna volgt dagelijks zijn inspectie van het uitgestrekte gebied van het kamp. De beide zusters hebben weinig maar hebben het overdruk met het baden, (dat dr. Muller voor elkeen wekelijks verplichtend heeft gesteld), het uitdeelen van geschonken kleederen voor zoover benoodigd, het aan 't werk zetten der vrouwen, verbinden, hulp aan zuigelingen enz. enz. Van allerlei zijden en streken komen geschenken.

985 **Uit Maastricht.**

Onze gewone correspondent schrijft d.d. 5 September: Hedenmorgen om 8 uur zijn weer 265 vluchtelingen uit Eijsden, Opveld, Keer en Maastricht per extra-trein naar Oldebroek vertrokken. Reeds te 7 1/4 uur kwam de eerste vrachtwagen vol vrouwen en kinderen aan het station aan, weldra gevolgd door meerdere, terwijl andere ploegen te voet kwamen, begeleid door politie of militairen. Het waren in hoofdzaak vrouwen en kinderen, veel kinderen en dan een flink aantal jonge mannen, bijna allen met een fiets, zoowat hun eenige rijkdom. De meesten zagen er nogal opgewekt uit. Hier en daar zag men enkelen, die een traan wegpinkten. Een vrouw was er met een meisje van ruim 4 jaar. Zo was gevlucht uit Luik. Vlak bij haar huis had men een kanon van 42 c.M. opgesteld en door het gebulder en den schrik was het kind geheel verlamd, kon niet meer staan noch loopen en zat wezenloos voor zich uit te kijken. De dokter had gezegd, dat goede voeding en buitenlucht haar zouden genezen en in de hoop daarvan aanvaardde zo goedsmoeds de reis naar Oldebroek. Ze kreeg een coupé 2e klasse met nog

1000 een oud, half lam vrouwtje. De leden van het comité, allen aan het station aanwezig, gaven ieder een goed woord, zorgden er voor, dat de bagage, bestaande uit kinderwagens, kisten, dozen en pakken, ingeladen werd, noteerden wie wel, wie niet op het appèl verschenen waren en ten slotte had blijkbaar een menschevriend nog tabak gebracht, want een der heeren deelde aan de mannen, die allen pijpen rooken, vóór het vertrek pakjes tabak uit. Na een *Au revoir* zette de trein zich in beweging.

1005 Velen van die vluchtelingen zullen het in Oldebroek minstens zoo goed, zoo niet beter hebben dan in hun eigen woning. Maar er waren families bij, wien het hard moet gevallen zijn op deze manier onder dak gebracht te worden.

In de Rijkskweekschool vertoeven er nu nog 300. Toen ik er zoeven was, stond er weer een troepje mannen, allen komende uit *Heure le Romain*, die onderdak kwamen vragen

1010 voor zich en hun families, die ze dan zouden gaan halen. Hun werd aangezegd, dat ze zich er op moesten voorbereiden, Maandag of Dinsdag naar Oldebroek te gaan of anders naar hun dorp terug te keeren. Velen gingen weer heen. Anderen vroegen: Kan ik mijn vrouw en kinderen meenemen? Worden we daar gehuisvest? Krijgen we er te eten? Kunnen we ook weer terug? Waarop natuurlijk bevestigend geantwoord werd. Daar toog ook juist

1015 op weg een Duitscher, een nog jonge man, goed gekleed, met den reiszak op den rug, die eenige dagen geleden met opengelopen voeten hier was aangekomen uit Antwerpen, op zoek naar zijn vrouw en kind. 17 dagen was hij op weg en na ze hier niet gevonden te hebben en voorzien van een paar flinke schoenen, ving hij weer den terugweg naar Antwerpen aan. Arme man! En hoe velen zoeken er niet als hij!

1020 Sedert gisteren is de heer Stadler, gewezen consul van België in Calcutta, alhier aan het werk getogen en heeft zijne opwachting bij de autoriteiten gemaakt. Ik hoor, dat duizenden kilo's rijst, alreeds betaald, in Eysden liggen, welke nu na het verbod van uitvoer, niet meer over de grens mogen. Men vertelde me, dat van de grens af naar Luik goederentreinen loopen, natuurlijk alleen voorde Deutsche overheid. Ook gaat

1025 het niet meer zoo makkelijk de grens over te komen. Twee mannen per fiets kwamen zoo juist terug en vertelden, dat tot nader order er niemand meer over mag. Zoo hoorde ik ook, dat de passen, door den vice-consul van Duitschland afgegeven, en dat zijn er aardig wat, geen recht meer geven naar Luik te gaan, wanneer het Deutsche bestuur van Luik er zijn stempel niet heeft opgezet. Ook zal men de reden dienen op te geven,

1030 waarvoor men te Luik moet zijn. Het goederenvervoer per boot naar Luik neemt groote afmetingen aan, voornamelijk koffie, aardappelen, groenten, fruit en gist gaan er heen. Er zijn hier in de stad meerdere koffiebranderijen, die als 't ware dag en nacht doorbranden om aan de aanvragen te voldoen.

1035 **De invloed van den oorlog op onze visscherij.**

Een Haagsch redacteur van het Persbureau M. S. Vaz Dias heeft de meening van belanghebbenden in den huidigen toestand op visscherijgebied gevraagd omtrent den invloed, dien de oorlog op onze visscherij oefent. Daarbij vernam hij het volgende:

1040 De schrik voor de drijvende mijnen heeft onze visschers een tijdlang weerhouden hun geluk te beproeven. Nog ligt b.v. de zoogenaamde verschvisscherij voor een belangrijk deel stil. Pas in de laatste dagen toch is het aantal stoomtrawlers dat is uitgevaren tot een veertigtal gekomen. Wat de drijfnetvisscherij betreft, is bericht dat meer dan de helft der vloot reeds zee heeft gekozen, terwijl verwacht wordt, dat er weinig schepen in de havens zullen blijven. Tot dusver zijn in de Noordzee alleen binnen 30

1045 à 35 mijlen van de Engelsche kust mijnen aangetroffen en het is ook daar geweest, dat den 2den Augustus twee Deensche booten door het stooten op mijnen te gronde gingen, evenals eenige stoomtrawlers, welke voor de Britsche admiraliteit aan het mijnen visschen waren. Trouwens, het ligt in de rede, dat ook de Duitschers er belang bij hebben te voorkomen dat zich los drijvende mijnen in de Noordzee bevinden. Vooreerst

1050 toch zouden ook hun eigen schepen door zulke mijnen in gevaar worden gebracht, daar wind en storm deze in de Deutsche bocht zouden kunnen brengen en in de tweede plaats zouden zij ontstemming wekken in neutrale landen, wanneer zij de vrije zeeën met mijnen onveilig maakten. Hun eigen belang brengt dus mee, dat zij alleen mijnen leggen in de wateren van den vijand en wel zoodanig, dat ze goed verankerd zijn en

1055 bij losslaan automatisch onschadelijk worden. Voor vaartuigen, die zich, zoals onze diepzee-visschers, in de open zee ophouden, is het gevaar van het loopen op zeemijnen dus niet groot. Begint gelukkig het bedrijf zich langzamerhand te herstellen, de plotselinge stilstand in het begin van de crisis ingetreden, heeft inmiddels reeds heel wat schade in het bijzonder aan onze haringvisscherij toegebracht. Van waar die

1060 plotselinge volkomen stilstand in het bedrijf kwam? Het misverstand met het Nederlandsche schip "Viking" heeft er voor een groot deel toe medegewerkt. Dit schip zegde op zee bij het uitbreken van den oorlog de Nederlandsche visschers aan, terug te keeren, hoewel het door het Deutsche gouvernement was gehuurd om de Deutsche visschers te waarschuwen.

1065 Zooals gezegd, de verschvisserij, te IJmuiden – er zijn daar een 170 stoomtrawlers
– ligt grootendeels stil. De 40 à 50 trawlers die zijn uitgevaren, maar dicht bij de
kust blijven, beteekenen op dit aantal niet zoo heel veel. Verder zijn er voor de
verschvisserij een 400-tal kleine kustvisschers, van Urk, Wieringen, Terschelling,
1070 Den Helder, Scheveningen, Goeree, Ouddorp, enz. die in of nabij de territoriale
wateren blijven en het werk na de eerste oorlogswEEK geleidelijk hebben hervat. Maar
drievierde van de stoomtrawlers liggen stil. En dat beteekent een geduchte schade,
daar ze gemiddeld in de zomermaanden 5 tot 7 ton opbrengen, terwijl de zeiltrawlers,
de kleine visschers, b.v. in Juli 1913 voor een 20 tot 30 duizend gulden
1075 binnenbrachten. Voor de stoomvaartuigen is de aanvoer aan 35–40 miljoen K.G. 's
jaars gemiddeld, voor de zeilvaart 5 miljoen K.G. Dat geeft jaarlijks bedragen van
respectievelijk ongeveer 7 miljoen gulden en 7–8 ton. Daarenboven doet de
werkloosheid haar invloed op een groot aantal menschen gevoelen. Het totaal aantal
zeevisschers bedraagt 12000 van wie 1100 kleine kustvisschers. Bijna de helft van hen
woont in andere plaatsen dan die aan de Noordzee als te Bunschoten, Harderwijk, op
1080 Marken, Ameland enz. zoodat de werkloosheid voor een deel op dergelijke plaatsen
overgaat. Of de stoomtrawlers er niet weer spoedig op uitgaan, nu ook de haringvloot
weer spoedig naar zee gaat, moeten we afwachten. Willen ze verder weg, dan zal dat
niet zonder verzekering gaan, die 1% per reis van 8 tot 10 dagen bedraagt en dus een
som van ongeveer f250–650 vordert, of 25 tot 75% van de bemanning; een dergelijke
1085 premie kan niet worden opgebracht. Ook hebben ze nog met een anderen factor rekening
te houden: het credietwezen. 30% van de versche visch blijft in het binnenland; 38%
gaat naar Duitschland en 31 naar België. Zoo bleef er in 1913 aan versche visch voor
ruim 10 miljoen K.G. in het binnenland, en ging voor 13 miljoen naar Duitschland en
voor 10½ miljoen naar België. De Belgische uitvoer wordt meestal vontant [contant?]
1090 betaald; met Duitschland is het echter usance, na een maand af te rekenen. Nu werden
er reeds bij de afrekening van de vorige maand moeilijkheden ondervonden; niet
onmogelijk zou het den Duitschen handelaren nog moeilijker vallen, aan hun
verplichtingen dadelijk te voldoen. Dientengevolge kunnen ook de handelaren in
IJmuiden voor een deel niet aan hun verplichtingen voldoen. Wat betreft de
1095 haringvisscherij, hiertoe behooren 750 schepen, waaronder 40 stoom- en motor
vaartuigen. De opbrengst ervan is de laatste jaren gemiddeld 11–12 miljoen gulden 's
jaars voor een 70 tot 100 K.G.
De haringvangst ligt thans stil in haar besten tijd. In Juli wordt gewoonlijk
ongeveer 10% van de haringvangst doorgevoerd dus voor ongeveer 8–9 ton. In Augustus
1100 waren deze cijfers pl.m. 20% en 1½–2 miljoen gulden. Voor September pl.m. 20% en een
waarde van pl.m. 2 miljoen gulden. Voor October 40% en 3½ miljoen gulden. Juist in
het tijdsverloop Augustus–November is de vangst dus het grootst. Tot slot een paar
opmerkingen over de kleinere visscherijen. De garnalenvisscherij langs de
Noordzeekust heeft ook stilgelegen, maar is hervat, zoodra de uitvoer naar Engeland
1105 hersteld was. Treurig is het met de mosselvisscherij in Zeeland, die berekend is op
uitvoer naar België en Frankrijk, welke nu grootendeels stil staat zoodat de afzet
gering is, terwijl de vooruitzichten voor de oestercultuur natuurlijk ook niet
gunstig zijn. De binnenvisscherij, die in normale tijden uitvoer heeft naar Engeland,
Duitschland en Frankrijk had eerst te lijden, maar is nu grootendeels hersteld
1110 evenals de visscherij in de Zuiderzee, die door het gebrekkige binnenlandsche verkeer
in den eersten tijd ook heeft stilgelegen.

Uit de Deutsche Industrie.

Onder den naam "Kriegsmetall Akt. Ges." is te Berlijn een maatschappij opgericht met
1115 een kapitaal van M. 6 miljoen. Het doel van deze maatschappij is, naar de
"Metallbörse" mededeelt, in de militaire behoeften aan metaal en metaalwaren te
voorzien. De voornaamste belanghebbenden bij de metaalbranche zijn hierbij betrokken.
Aan het hoofd daarvan staan de A. E. G. en de Siemens–Schuckert Werke. De
maatschappij dient alleen om hare tusschenkomst te verleenen voor den aankoop van
1120 metalen. Mocht bij de transacties een winst overblijven dan wordt die bestemd voor
liefdadige inrichtingen.

Handel tusschen Engeland en Frankrijk.

De Londensche Kamer van Koophandel heeft een comité benoemd om den handel met
1125 Frankrijk te vergemakkelijken. Groote Fransche importfirma's en fabrieken kunnen op
verzoek uit Engeland artikelen verkrijgen met douanefaciliteiten, die zij vroeger uit
Duitschland betrokken, evenals Engelsche firma's uit Frankrijk.

Grieksche Banken.

1130 De verplichting tot terugbetaling van bij Grieksche banken gedeponeerde bedragen is

tot 13 September verlengd. De stortingen bij de Spaarbank moeten echter worden terugbetaald, in zoverre zij niet de 50 Drachmen binnen 15 dagen overtreffen.

Moratorium in Bosnië.

1135 Het moratorium in Bosnië is tot 30 September verlengd.

Buitenlandsche Staatsfinanciën.

1140 De Council of Foreign Bondholders te Londen bericht dat de September-termijn van den dienst der schuld van Nicaragua per 1909 zal worden betaald.

Uit de Petroleum-industrie.

1145 Wij ontvingen heden een exemplaar van den "Moniteur du Pétrole Roumain" van 14 Aug. Daaruit blijkt dat wegens den oorlogstoestand geen noteeringen meer hebben plaatsgevonden van petroleum en bijproducten. De productie is verminderd. Sommige raffinaderijen werkten nog op volle capaciteit, andere moesten hun bedrijf reeds geheel staken. Arele leidende personen zijn vertrokken. Geld uit het buitenland tot voortzetting van het bedrijf was voor verschillende maatschappijen niet te krijgen. Daar voor geleverde petroleum millioenen fres. door het buitenland verschuldigd waren, doet zich dit uitblijven van remises sterk gevoelen. De export is verminderd
1150 viegens het gevaar voor kaapvaart en de moeilijkheden bij de doorvaart der Dardanellen. Naar Constanza reden nog slechts drie goederentreinen daags. Voorts vonden enkele verschepingen plaats naar Europeesch en Aziatisch Turkije. Het aantal beschikbare arbeiders is door de bestaande moeilijkheden zeer sterk verminderd. De werkzaamheden op de boorterreinen zijn in verband hiermede zeer ingekrompen of geheel
1155 gestaakt. Een krachtige sonde der Roumanian Consolidated Oilfields te Bacoi, die direct na aanboring 500 wagons olie had opgeleverd, doch daarna door zand verstopt was, moet gesloten blijven. De productie der "Orion" te Tinten is tot 17½ wagon per dag gestegen. Sonde 69 is aangeboord. Zij liet zich zeer goed aanzien, doch moest nog
1160 wagon per dag. De directeur der maatschappij, de heer R. Serres, een Franschman, is wegens de mobilisatie naar zijn vaderland vertrokken. De Astra Romana produceerde van 1-10 Augustus gemiddeld 124 wagons olie per dag en ondervond dus nog niet veel invloed van den algemeenen toestand. De boorwerkzaamheden zijn echter geheel
1165 gestaakt, behalve te Philipeshti, waar zij gedeeltelijk konden worden voortgezet. De opslagcapaciteit is nog voldoende. De raffinaderij werkte nog en kon nog deels via Constanza ten deele voor binnenlandsche consumptie af leveren.

Russische Staatsschuld en Duitschland.

1170 De officieuse "Nordd. Allg. Ztg." schrijft: Nadat de beslagname van het tegoed van den Russischen Staat bij Deutsche banken bekend was geworden, hebben Deutsche houders van Russische fondsen herhaaldelijk het verlangen geuit, dat de voor den rentedienst der Russische Staatsschuld bestemde gelden ook daarvoor zullen worden gebruikt. Aan dezen wensch kan helaas niet worden voldaan. Afgezien van de bedenkingen, die tegen een zoodanigen maatregel bestaan, is echter het feit beslissend, dat de geldbehoefte
1175 voor den rentedienst aanmerkelijk hooger is dan het daarvoor ter beschikking gesteld bedrag. Zelfs wanneer men de betaling kon beperken tot de bevrediging van Deutsche eischen, hetgeen overigens wegens de moeilijkheid der controle en met het oog op internationale overeenkomsten niet mogelijk is, zouden de middelen lang niet voldoende zijn. Het voorstel om ongeveer op de wijze bij faillissementen het
1180 voorhanden zijnde bedrag pro rata te verdeelen, kan niet in aanmerking komen, omdat het daarvoor aan de vereischte wettelijke grondslagen ontbreekt. De couponbezitters zullen er mede tevreden moeten zijn, dat hunne vorderingen op Rusland in vollen omvang blijven bestaan. Misschien gelukt het hun zelfs de coupons reeds gedurende den oorlog bij de betalingskantoren in neutrale staten te verzilveren. Eene blijvende
1185 schade voor Duitschland is niet te vreezen. Het aanwenden van de in beslag genomen gelden voor den rentedienst zou daartegen, omdat een deel der schuld van Rusland daardoor zou verminderen, het doel der inbeslagname, de vijandelijke macht te verzwakken, direct verijdelen. Anders staat het met de middelen, zoo besluit de officieuse mededeeling, die Deutsche banken voor de betaling van coupons der door den
1190 staat gegarandeerde obligatiën van particuliere spoorwegen ter beschikking zijn gesteld. Deze zijn onder de beslagname niet begrepen, daar zij niet tot het vermogen van den Russischen staat maar aan particulieren behooren. Tegen de betaling van zulke coupons kunnen dus geen bezwaren worden gemaakt.